

Een onderbouwd standpunt over Columbus

Leesinstructie bij het vak geschiedenis

Wat is het belang van ‘grote mannen’ uit het verleden? Waar in de negentiende eeuw de erfenis van deze (nationale) ‘helden’ vaak positief werd gewaardeerd, denken veel mensen daar tegenwoordig anders over. Om een onderbouwd standpunt in te kunnen nemen in deze discussie zijn lezen, redeneren en schrijven van belang. Leesinstructie kan leerlingen helpen bij het begrijpen van door historici geschreven teksten. Daarna gebruiken ze deze kennis om een eigen tekst te schrijven met een onderbouwd standpunt over de betekenis van Christoffel Columbus.

Johan van Driel is docent geschiedenis aan het Ichthus College in Veenendaal en doet daarnaast vakdidactisch promotieonderzoek aan de Universiteit van Amsterdam.

Bij het schoolvak Nederlands leren leerlingen om gebruik te maken van leesstrategieën, die hen kunnen helpen om teksten beter te begrijpen. Vaak wordt verondersteld dat teksten binnen het vak geschiedenis anders moeten worden gelezen dan meer algemene teksten. Historici hebben vakspecifieke manieren ontwikkeld om historische bronnen en door collega-historici geschreven teksten te lezen.¹

Historici hebben een visie op het verleden en zijn daarnaast in staat om deze visie te onderbouwen met historisch bewijsmateriaal. Dit betekent dat de lezers van een tekst over het verleden moeten proberen te achterhalen wat deze visie is en dat ze moeten controleren of de auteur in staat is om deze visie overtuigend te onderbouwen met bewijs. Dit houdt in dat er bijvoorbeeld gebeurtenissen of bronnen moeten worden gebruikt om duidelijk te maken dat de auteur gelijk heeft, dat gebeurtenissen of bronnen die niet passen bij de verdedigde visie worden benoemd en worden weerlegd of gerelativeerd.

‘Toen in de negentiende eeuw veel mensen uit Zuid-Europa emigreerden naar Amerika, werd Columbus “ontdekt” als nationaal symbool’

¹ Wineburg, S., & Reisman, A. (2015). ‘Disciplinary literacy in history. A toolkit for digital citizenship’. In: *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 58, 636-639.

² Schneider, J. (2013). ‘Columbus Day: 1892, Not 1492’. In: S. Wineburg, D. Martin & Ch. Monte-Sano (2013). *Reading like a Historian. Teaching Literacy in Middle & High School History Classrooms*. New York: Columbia University.

Een interpretatie past vaak bij een bepaald perspectief op het verleden. Door het nationalisme beïnvloede historici benadrukken vaak de positieve betekenis van ‘helden’ uit het verleden. Deze ‘helden’ hebben dan bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage geleverd aan het ontstaan of de uitbreiding van de natie. Zij worden vaak ingezet als nationale symbolen om bijvoorbeeld verschillende bevolkingsgroepen tot een eenheid te vormen. Dit laatste is onder andere gebeurd bij Columbus. Toen in de negentiende eeuw veel mensen uit Zuid-Europa emigreerden naar Amerika, werd hij ‘ontdekt’ als nationaal symbool en groeide de

belangstelling voor Columbus’ optreden.²

Bij het onderbouwen van een historische claim speelt taal een belangrijke rol. Een historicus uit de jaren zestig van de twintigste eeuw die wil uitleggen dat Columbus vooral een negatieve rol heeft gespeeld, kan positieve gevolgen van het optreden van Columbus relativeren door te stellen dat deze slechts tijdelijk waren. Door de woorden ‘slechts tijdelijk’ wordt het belang van de positieve gevolgen gerelativeerd.

Kortom, lezers moeten achterhalen wat de boodschap is van een auteur, hoe deze boodschap wordt onderbouwd en hoe een boodschap is te linken aan een bepaald perspectief op het verleden. Daarbij geldt dat perspectieven op het verleden in de loop van de tijd kunnen veranderen.

Eerste eerbetoon aan Christoffel Columbus. Schilderij door José Gual, 1892. Collectie Museo Naval, Madrid.

Bronnen van informatie

Deze manier van lezen lijkt best ingewikkeld voor leerlingen. Zo gaven ervaren Nederlandse geschiedenisdocenten aan dat dit te lastig zou zijn voor leerlingen uit de bovenbouw havo of vwo.³ Eerder onderzoek, waarbij leerlingen hardop denkend teksten lazen, maakte duidelijk dat veel leerlingen zonder voorafgaande instructie de neiging hebben om historische teksten eerder als bronnen van informatie dan als onderbouwde interpretaties van het verleden te lezen. Ook leggen lang niet alle leerlingen een link tussen de tekst en de historische context waarin de teksten zijn ontstaan.⁴ Toch is er reden om aan te nemen dat leerlingen uit de bovenbouw havo en vwo wel vooruitgang kunnen boeken op dit punt. Zo bleek uit onderzoek van Annemiek Houwen dat leerlingen, toen hen gevraagd werd om twee teksten uit geschiedenisboekjes met elkaar te vergelijken, in staat waren om het interpretatieve karakter van tekstboekjes te herkennen.⁵ Het is dus de vraag of een instructie kan helpen om dieper begrip te verwerven in het interpretatieve karakter van teksten over het verleden.

Kenmerken van een goede tekst

Er zijn best wat overeenkomsten tussen lezen en schrijven. Zo veronderstelt zowel lezen als schrijven kennis over het onderwerp. Ook moeten auteurs van teksten en het publiek dat de teksten leest een idee hebben aan welke kenmerken een goede tekst moet voldoen (bijvoorbeeld introductie, kwaliteit van bewijs). Deze overeenkomsten tussen lezen en schrijven suggereren dat leesin-

structie een positieve invloed kan hebben op de kwaliteit van teksten die leerlingen schrijven (en andersom schrijfinstructie ook positieve invloed kan hebben op de leesvaardigheid van leerlingen). Eerdere onderzoeken hebben dit verband ook aangetoond. Zo werd bijvoorbeeld aan Canadese leerlingen gevraagd om een tekst te schrijven waarin zij een publiek moesten overtuigen. Sommige leerlingen kregen, als voorbereiding, een leesinstructie en moesten daarna door teksten te lezen achterhalen hoe andere auteurs hun publiek overtuigen. Deze leesinstructie bleek een positief effect te hebben op de kwaliteit van de geschreven teksten.⁶

Er is vrijwel niets bekend over de toepassing van een lezen-om-te-schrijveninstructie binnen het vak geschiedenis. Het is daarom interessant om na te gaan of deze instructie positieve effecten heeft op de kwaliteit van geschreven teksten. Kenmerken van een lezen-om-te-schrijveninstructie binnen het vak geschiedenis zijn: focus op het achterhalen van de boodschap van de auteur, grip krijgen op de redenering (of argumentatie) van de auteur en de boodschap van de auteur proberen te begrijpen met behulp van de historische context waarin de auteur leefde.

Om dit te onderzoeken hebben we bijna honderd havo 4-leerlingen verdeeld over twee groepen: een groep die leesinstructie kreeg en een groep die geen leesinstructie kreeg, maar een vakinhoudelijke instructie. Verder waren alle omstandigheden (zoveel mogelijk) hetzelfde: de leerlingen kregen dezelfde materialen, beschikten over even veel tijd, hadden les van dezelfde docent (de auteur) en zaten allemaal op dezelfde school. ▶

³ Wansink, B., Akkerman, S., Zuiker, I., & Wubbels, T. (2018). 'Where does teaching multiperspectivity in history education begin and end? An analysis of the uses of temporality'. In: *Theory and Research in Social Education*, 46 (4), 1-33.

⁴ Van Driel, J., Van Drie, J. & Van Bortel, C. (2021). 'Struggling with historical significance: Reasoning, reading, and writing processes'. In: *European Journal of Applied Linguistics*. Advance online publication.

⁵ Houwen, A., Van Bortel, C. & Holthuis, P. (2020). 'Dutch students' understanding of the interpretative nature of textbooks when comparing two texts about a significant event in the development of democracy'. In: *History Education Research Journal*, 17 (2), 214-28.

⁶ Crowhurst, M. (1990). 'Reading/writing relationships: An intervention study'. In: *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation*, 15, 155-172.

⁷ Hunt, M. (2000). 'Teaching historical significance'. In: J. Arthur & R. Phillips (Eds.), *Issues in history teaching*. London, England: Routledge.

Feestdag voor Columbus

De lessenserie ging over de vraag of Columbus Day (nog) moet worden gevierd in deze tijd. Columbus Day is een Amerikaanse feestdag, elk jaar op de tweede maandag van oktober. De dag is bedoeld om de aankomst van Columbus in Amerika te herdenken. In de VS is de feestdag omstreden vanwege het leed waarmee de komst van Europese kolonisten in Amerika gepaard is gegaan. Leerlingen kregen de opdracht om uit te leggen hoe denkbelden over het historisch belang van Columbus in de loop van de tijd zijn veranderd en om zelf te beoordelen of Columbus zo belangrijk is geweest dat Columbus Day in deze tijd nog moet worden gevierd. De leerlingen werden in vier lessen voorbereid op deze opdracht. Zij mochten gebruikmaken van een tekst met daarin de opvattingen van een historicus uit de negentiende eeuw, een tekst met daarin de opvattingen van een historicus uit de twintigste eeuw en een tekst met daarin een korte beschrijving van de tijd waarin beide historici leefden.

'Leerlingen hadden al snel door dat er argumenten gegeven werden om een interpretatie te onderbouwen'

Tijdens de eerste les ontdekten de leerlingen aan de hand van een schilderij wat historische perspectieven inhouden. We bespraken hoe verschillend Columbus en de inheemse bevolking van Amerika staan afgebeeld en waarom dat in de eenentwintigste eeuw gevoelig ligt. Anders gezegd: het perspectief waarmee naar het verleden wordt gekeken, kan

in de loop van de tijd veranderen. Het tweede deel van deze les, focuste op het concept historisch belang. We bespraken waarom vrijwel iedereen Columbus als belangrijk ziet en welke criteria worden gebruikt om iemands historisch belang te bepalen. Vaak zien mensen een persoon als belangrijk als hij of zij invloed heeft gehad in de tijd dat deze persoon leefde, deze invloed heeft doorgewerkt na zijn of haar dood en er zelfs tegenwoordig nog iets van te merken is. Ook kan iemand symbool staan voor een grotere ontwikkeling.⁷

In de tweede les stond een tekst centraal, die het perspectief van Washington Irving (1783-1859) bevat. Deze historicus ziet Columbus als iemand die van belang was voor het ontstaan van de Verenigde Staten. De les startte met het opfrissen van de kennis van de vorige les, zodat leerlingen weer op de hoogte waren van het bestaan van historische perspectieven en waarom mensen als belangrijk kunnen worden gezien. Tijdens het lezen van de tekst schreven leerlingen gelijk op hoe de criteria voor historisch belang zijn toegepast door de auteur. Vervolgens legde de docent uit dat historici het verleden interpreteren en argumenten moeten aandragen om hun lezers te overtuigen van hun interpretatie. Dit werd door de docent geïllustreerd aan de hand van een alinea uit de tekst. De docent benoemde de feiten in de tekst en welke betekenis deze feiten kregen door bijvoorbeeld het woord 'langdurig' te gebruiken. Dit deden de leerlingen daarna in tweetallen zelf en de resultaten werden uiteindelijk klassikaal nabesproken. Ook moesten leerlingen aangeven wat de boodschap van Irving was, zijn argumentatie en hoe zijn boodschap werd beïnvloed door de tijd waarin Irving leefde.

Viering van Columbus Day in New York, 2009. Foto: Jazzguy op Flickr, Creative Commons.

Veroorzaker van leed

Een tekst met daarin het perspectief van Howard Zinn (1922-2010) stond centraal tijdens de derde les. Deze marxistische historicus ziet Columbus als de veroorzaker van heel veel leed bij de oorspronkelijke bevolking. Aan het begin van de les vertelden leerlingen wat er de vorige les was gebeurd. Daarna kregen zij de vraag om de boodschap van de auteur, zijn redenering en de invloed van de historische context op Zinns' denken in kleine groepjes zelf te bespreken, zonder verdere uitleg. De resultaten zijn niet klassikaal nabesproken. De laatste voorbereidende les ging over de structuur van teksten en hoe afzonderlijke alinea's bijdragen aan het geheel. De docent legde uit dat teksten vaak bestaan uit een introductie, kern en slot. Vervolgens markeerden de leerlingen in de twee gebruikte teksten elk onderdeel en dachten na over de vraag waarom deze onderdelen belangrijk zijn. Op de kern werd nog iets meer ingezoomd: wat voor soort argumenten worden gegeven? Leerlingen hadden al snel door dat er argumenten gegeven werden om een interpretatie te onderbouwen, er ook tegenargumenten in de tekst verwerkt waren en dat deze werden weerlegd. In het tweede deel van de les kregen de leerlingen een tekst over een ander onderwerp (Aletta Jacobs). In deze nieuwe tekst legt een leerling uit waarom Jacobs van historisch belang was. De leerlingen analyseerden de argumenten van deze leerling en vooral hoe historisch belang werd toegekend (bijvoorbeeld door opmerkingen als: 'Jacobs heeft ook invloed gehad na haar dood. Dit blijkt uit het feit dat ...'). Na afloop van deze vier lessen kregen de leerlingen een les de tijd om hun eigen tekst op de computer te schrijven over het historisch belang van Columbus.

Completere teksten

Het bleek dat de leesinstructie een positief effect had op de kwaliteit van de geschreven teksten. De leerlingen in de lezen-om-te-schrijvengroep schreven completere teksten en plaatsten Columbus beter in zijn historische context dan de leerlingen die geen leesinstructie kregen. Het grootste verschil tussen beide groepen was dat leerlingen, na de leesinstructie, de perspectieven van beide historici veel beter beschreven dan de leerlingen die een vakinhoudelijke instructie kregen. Om dit concreet te maken vergelijk ik twee representatieve brieven van leerlingen uit beide groepen (leesinstructie en vakinhoudelijke instructie). Allereerst het beschrijven van het perspectief van een auteur. Een leerling beschrijft (na leesinstructie) het perspectief van een auteur zo: 'In de twintigste eeuw kwam het verzet tegen racisme op en werd het verschil tussen verschillende rassen duidelijker. In deze tijd leefde Zinn, een historicus. Hij vond dat Columbus zijn wreedheid zorgde voor ellende bij de oorspronkelijke bevol-

king van Amerika. Zo stal Columbus goud van de oorspronkelijke bevolking en maakte ze tot slaven, hierdoor stierven veel [leden] van de oorspronkelijke bevolking. Er waren wel positieve kanten aan Columbus maar die duurden maar kort.' Een andere leerling (geen leesinstructie) omschreef deze tekst zo: 'De Europeanen brachten ook onbekende ziektes mee en buiten de oorspronkelijke bewoners uit. Het gevolg hiervan was dat grote delen van de oorspronkelijke bevolking overleed. Ook ontstond er slavenhandel tussen Europa, Afrika en Amerika.' Het verschil tussen beide beschrijvingen zal duidelijk zijn. De eerste leerling plaatst de tekst in de historische context, laat zien welke gegevens worden genoemd ter onderbouwing van een historisch standpunt en hoe tegenargumenten worden ontkracht. De andere leerling omschrijft deze tekst op een manier waaruit blijkt dat de inhoud van de tekst wel werd begrepen, maar de leerling plaatst de tekst niet in de context en mist de onderliggende argumentatie.

Nieuw standpunt

Het tweede onderdeel waarop ik de brieven van de leerlingen vergelijk, is hoe de leerling zelf denkt over Columbus. Een leerling (leesinstructie) schrijft dit: 'Mijn conclusie is dat je mening over Columbus afhangt [van] waar je woont [en] daarom zou ik het niet houden als een nationale ►

Portret van Christoffel Columbus door Sebastiano del Piombo, 1519. Collectie Metropolitan Museum of Art.

Beeldje van de Taíno, de bevolking die Columbus ontmoette toen hij in Amerika landde. Het stelt het hoofd van een voorouder voor dat werd vereerd. Gedateerd tussen 800 en 1500. Collectie Walters Art Museum.

feestdag. Maar dat er ruimte moet worden gecreëerd om aan Columbus te denken, om zijn slechte en goede punten. Zodat je wat van zijn slechte punten kunt leren en zijn goede punten kunt vieren.' Hoewel de argumentatie nog wel voor verbetering vatbaar is, heeft deze leerling wel door dat we ook nu vanuit een bepaald perspectief naar het verleden kijken. Door te pleiten voor het inruilen van het begrip feestdag voor een soort herdenking integreert deze leerling beide perspectieven in een nieuw standpunt. De andere leerling (geen leesinstructie) herkent wel dat mensen er anders over kunnen denken, maar integreert beide perspectieven niet tot een eigen standpunt. Ook lijkt deze leerling niet door te hebben dat beide teksten passen bij een andere eeuw. Deze leerling schrijft namelijk: 'Maar in deze tijd overheersen positieve en negatieve gevolgen elkaar niet, dit ligt er sterk aan vanuit welk perspectief men kijkt. Een conclusie die men hier dus uit kan trekken, is dat mensen gevolgen [van het optreden van Columbus] niet per definitie allemaal positief of negatief vinden.' Bovenstaande vergelijking suggereert ook dat de leesinstructie het begrip van het vak geschiedenis heeft verdiept. Dat past bij de antwoorden die leerlingen na afloop van de lessenserie gaven op de vraag: 'Wat doet een historicus?' De antwoorden die de leerlingen uit de lezen-om-te-schrijvengroep gaven, waren vaker specifiek dan de leerlingen uit de vakinhoudelijke groep. De leerlingen die de leesinstructie kregen, antwoorden bijvoorbeeld regelmatig: 'Een historicus interpreteert het verleden.' De andere leerlingen gaven vaker algemene antwoorden zoals: 'Een historicus onderzoekt het verleden.'

Hoewel de verschillen tussen beide groepen na deze korte interventie ook weer niet heel erg groot waren, geldt wel dat deze leesinstructie een positieve invloed heeft gehad op de kwaliteit van de geschreven teksten.

Ervaringen van de docent

Hoewel de uitkomsten van het onderzoek laten zien dat deze leesinstructie leerlingen helpt om beter te gaan schrijven, was mijn ervaring in de lezen-om-te-schrijvengroepen ook dat de

lessenserie voor leerlingen best een opgave was. Leerlingen gaven in de les regelmatig aan dat ze de opdrachten ingewikkeld vonden, waardoor het voor verschillende leerlingen lastig was om de aandacht bij de opdracht te houden. De leerlingen die een vakinhoudelijke instructie kregen waren meer betrokken bij de les. Zo zeiden verschillende leerlingen tegen me dat ze me goed gingen helpen bij dit onderzoek. Dit verschil in betrokkenheid bleek dus niet echt invloed te hebben op de uitkomsten van het onderzoek. Later, maanden na het onderzoek, kwamen leerlingen nog weleens terug op het onderzoek. Zo gaf een leerling (wel leesinstructie) aan: 'Ik weet nu wel wat ik vind over dit soort zaken en hoe ik dingen onderbouw.' Een manier om tegemoet te komen aan de (kritische) opmerkingen van leerlingen kan zijn door leerlingen voor te bereiden op dit soort grotere lees- en schrijfopdrachten door te beginnen met kleinere lees- en schrijfopdrachten. In een paragraaf over modern imperialisme kan aan leerlingen worden gevraagd om op te schrijven wat de auteur duidelijk wil maken over de invloed van koloniale machthebbers op (een land uit) Afrika en welke gegevens worden genoemd in de tekst. Als de nadruk in het boek ligt op uitbuiting van de oorspronkelijke bevolking, kan ook worden gevraagd hoe deze aandacht past in de context van de eenentwintigste eeuw.

Al met al laat dit onderzoek zien dat ook bij geschiedenis leesinstructie leerlingen kan helpen om betere teksten te gaan schrijven. Hoewel deze instructie op slechts één school is getest, is er toch reden om aan te nemen dat een leesinstructie, gericht op het vak geschiedenis, een middel is om beter te leren lezen, redeneren en schrijven. ■

Zelf aan de slag

Wilt u uw leerlingen ook laten werken met een leesinstructie? Op www.vgnkleio.nl staat een voorbeeld, gemaakt door Johan van Driel.

Literatuur

Van Driel, J., Van Drie, J. & Van Boxtel, C. (2022). 'Writing about historical significance: The effects of a reading-to-write instruction'. *International Journal of Educational Research*. Advance online publication.